
3

КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА

І.В. Костів, судовий експерт

Львівський НДІ судових експертиз

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕНЬ ТЕКСТІВ, ВИКОНАНИХ НА ІВРИТІ

У цій статті розглянуто особливості івриту, які можуть відігравати важливу роль для проведення судово-почеркознавчої експертизи: алфавіт, особливий шрифт письма, гіматрія, діалекти, запозичення з інших мов, а також психолінгвістичні особливості носіїв івриту. Даються рекомендації експерту, які саме знання та матеріали необхідні для проведення дослідження, де об'єктом є рукописні записи або підписи виконані на івриті. Перераховані фактори можуть стати в нагоді і прийняті до уваги експертами, з метою розпізнання закономірностей утворення ідентифікаційних ознак.

Зважаючи на постійне зростання міжнародних політичних, економічних, туристичних відносини між Україною та Ізраїлем, як однієї з передових світових держав у галузі науки, медицини та ін., виникає потреба у проведенні досліджень, де об'єктами є рукописні записи та підписи виконані на івриті. Це є абсолютно новаторський підхід до вирішення почеркознавчих, а також авторознавчих досліджень, оскільки неспорідненість зі слов'янськими мовами, різна ментальність та світосприйняття ставить перед експертами криміналістами нові завдання та значно детальніші і особливо специфічні дослідження. В даній роботі розглянуто деякі особливості івриту, зокрема загальну характеристику мови та систему письма, оскільки це є перший крок до досліджень об'єктів, виконаних на івриті.

Єврейський алфавіт унікальний, оскільки саме він є першим, в той час як інші системи писемності виникли на його основі. До прикладу, сучасний російський алфавіт — прямий нащадок однієї з перших слов'янських азбук — кирилиці, яка є переробкою грецького письма, що, в свою чергу, є наступним по відношенню до івриту.

В звичному розумінні букви не більше ніж графічні знаки для позначення звуків на письмі. Їхні назви, форми написання і співвідношення з тими чи іншими звуками є результатом загальноприйнятого “неписаного погодження” в суспільстві. Проте, на відміну від інших буквенних систем, єврейський алфавіт має прихований зміст, який є в самому порядку розташування букв, об’єднаних в змістові групи, і в правилах їх використання та вимови. Особливого значення єврейські букви (аналогії цьому явищу мають в деяких інших мовах і системах письма) надають і числовому значенню: гіматрії, співвідношенню слів, зворотів, фраз і додатковому змісту. В ще більшому ступені носіями таємної інформації є назви і форми написання букв. Якщо говорити не про машинопис, схематичному чи будь-якому іншому із спрощених варіантів запису, а про те, що використовується при написанні свитків Тори, *тфілін* чи *мезузот*, то в формі букв, які складають єврейський алфавіт змістовим значенням володіють не лише загальний вигляд буквенного знаку, але і кожна із складових його частин. [3]

Згідно Тори, перші Скрижалі Заповіту були отримані Мойсеєм від Бога і зроблені самим Богом, включаючи шрифт, яким були написані (висічені) заповіді, котрі також є витвором самого Бога.

“Мішна” називають квадратний шрифт, яким можна писати свитки Тори і інші священні тексти, “ассирійським” (ашуріт), проте ця назва не означає, що єврейська писемність походить з Асирії, а натякає на те, що шрифт був встановлений пророками Ездрую та Немією, котрі прибули в Святу Землю, очолюючи повернених вавилонських вигнанців. За це вони також отримали прізвище “софрім” [5].

Друге нагадування про походження квадратного шрифту з скрижалей є у Вавилонському Талмуді: “текст можна читати як з передньої сторони, та і з задньої”. В Талмуді ми знаходимо лише деякі замітки з приводу форми букв цього шрифту, що викликало суперечки в більш пізній галахічній літературі на рахунок деяких деталей форми букв.

Сучасний іврит виражається на письмі шрифтом, відомим як “квадратний”. Цей шрифт походить від арамейської, який використовувався для перепису Біблії протягом двох тисяч років, і має курсивну версію для скоропису. [7]

З 1948 року офіційна мова держави Ізраїль — іврит, і вона є сучасною модифікацією давньоєврейської мови (семітські мови). Раніше єврейський алфавіт застосовувався також для арамейської мови, на якій були написані цілі розділи з Біблії та окремі книги. В Біблії сказано,

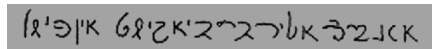
що написи на хресті Ісуса були зроблені на трьох священних алфавітах (грецькому, латинському та івриті).

Мідріш “Отіют дерабі Шківа” (“Букви рабі Аківі”) пояснює зміст форми кожної букви. В книзі Зоар роз’яснюється, що накреслення чорних букв на білому фоні передають досягнуті каббалістами різноманітні можливі співвідношення між силами природи, недоступними для п’яти органів чуття людини [5].

Маючи багатовікову історію єврейське письмо виробило численні курсиви, проте злитного письма — не вийшло. Будучи письмом релігійного культу, воно прилаштовувалось для деяких інших (часом несемітських) мов, носії яких сповідували іудаїзм.

Німецькі євреї до 10–14 ст. створили власну мову **ידיש idiu** (германські мови), яка з часом піддалася слов’янізації. В Ізраїлі ідіш активно витісняється івритом. За часів Радянського Союзу ідіш вперше в історії визнаний як рівноправна мова. Для ідіш використовується єврейське письмо і специфічний курсив “тайч”, тобто “простий” чи “жіночий” (друкований шрифт ідіш 15–19 ст.), який, мабуть, під впливом латиниці набув алфавітний характер, тобто голосні звуки передавались завжди, відсутні прописні букви. Буква **ו** іноді означає палаталізацію — “**в**”: [пінє]. Текст, записаний на ідіш відрізняється надзвичайною довжиною слів. [4]

В СРСР єврейський алафавіт став нормативним для мови ідіш. З 1920-х років у Радянському Союзі був відкинтий принцип

Зображення рукописного тексту на ідіш

історико-етимологічного написання слів іврито-арамейського походження і прийнятий фонетичний принцип, лише з 1961 повернулись до написання “кінцевих букв”. У 20-х роках минулого століття ідіш був однією з офіційних мов Білоруської Радянської Соціалістичної Республіки [6]. Ідіш є одним з джерел кримінального жаргону (саме слово “жаргон” було синонімом мови ідіш) на російській мові (фраєр, хаза, мусор), івритські слова (ксіва, шмон та ін.) потрапили також через ідіш. Письмо яким писали жінки, відрізнялось від класичного (єврейський ідіш-тайч **ידִישׁ־טײַכ** — друкований шрифт ідіш), воно було курсивним. В ідіші алфавіт повний: букви **א** алеф, **ב** вав, **ג** юд, **ד** айн — втратили роль приголосних і перетворились у голосні [2].

Ще одними носіями мови іврит були сефарди, котрі в 1492 були вигнані з Іспанії і розселились в Турції, Румунії, Югославії, Мароко, Франції, Голландії та арабських країнах. Сефарди розмовляють на мові

ладіно (романо-єврейська мова), їхня писемність бере початок з 16 ст. на основі єврейської. Характерна риса письма ладіно — діакритика і службові слова **לייא, הא, יק**. [8]

В 1996 кнессет Ізраїля прийняв закон про створення Національного управління по охороні культурного населення на сефардській мові та ідіш.

З 1928 року преса Турції і Ізраїлю використовує латиницю. Для рукописних записів використовувався курсивний шрифт, який називають солітрео, або хеці-кульмус (**סומלוק יצה**) [1].

Для мови арабських євреїв (мова люгат аль-яхуд) — характерні букви **ג, ז, ה, ב** і артикль **לא**. Для перських євреїв (мова забоні-імрані) характерні букви **ג, ד, זא, אד** [1].

В кабалі кожна буква має свій особливий містичний зміст, що сумісно з числовими значеннями (гематрія), відкриває великі можливості для трактування священних писань і пошуку в них таємничого змісту. Оскільки Бог створив світ десятьма реченнями, то і букви святої мови також різновид прояву його впливу на світ. Існують різні види алфавітів, які використовуються для тлумачення Писання:

ש"ב בתא коли **א** змінюється на **ת**, а **ב** на **ש** і так далі;

ק"ר רשת алфавіт у зворотньому порядку;

א"י כב ק"י одиниці, десятки, сотні (гематрія);

צ"ט טא коли 1 замінюється на 9, 2 на 8 і т. д.; так само з десятками і сотнями.

Букви **ה, נ, ד** значення яких, відповідно 5, 50, 500 — не мають заміни [1].

Окрім звичного письма на івриті зустрічається шрифт Раші — видозміна декоративного квадратного письма в маленькі округлі букви рукописного письма. Часто його називають — равінське письмо [7].

ד"ר איז אונדז אפסט דאז איז סו און

Шрифт Раші

В івриті, для того, щоб правильно прочитати слово необхідно спочатку зрозуміти що воно означає в даному контексті. Без розуміння контексту тексту неможливо прочитати слово.

Єврейський алфавіт складається з 22-х букв та п'ятих особливих, “кінцевих” форм, котрі використовуються при написанні вкінці слова, — відображення духовних категорій вищого порядку і виводить на куди більш високу сходинку абстракції та, в свою чергу, є “буквами”, якими складено світогляд. Різниця між “великою” та “малою” літерою — відсутня. П'ять букв мають по два написання — основне (яке

використовується на початку і всередині слова) і кінцеве. В івриті всі букви приголосні, проте чотири з них — **א** алеф, хей, **ו** вав, **י** йод — іноді використовуються для запису голосних (матрес лекціоніс). Для повного запису голосних використовується система діакритичних знаків — голосівок “*некудот*” (точок), які розташовані над чи під буквою. Раніше використовувались спеціальні значки (*таги*), що виконували роль орнаменту, для прикрашення певних букв [1].

Єврейські букви також використовуються при записі чисел, кожній букві приписано числове значення — *гематрія*. Букви — це не просто окремі значки, вони представляють собою систему, яка має свою певну послідовність від першої до останньої. В єврейському письмі кожна буква від *алеф* **א** до *тав* **ת** отримала у відповідності зі своїм місцем — своє числове значення: **א** *алеф* — 1, **ב** *бет* — 2, **ג** *гімель* — 3, **ד** *далет* — 4 і т.д. до **י** *йод* — 10. Числові значення букв широко використовуються для нумерації розділів книг (а також абзаців в релігійній літературі). За допомогою чисел нумеруються роки єврейського календаря, також використовується (як в Ізраїлі, так і в єврейських школах діаспори) для позначення начального року [9].

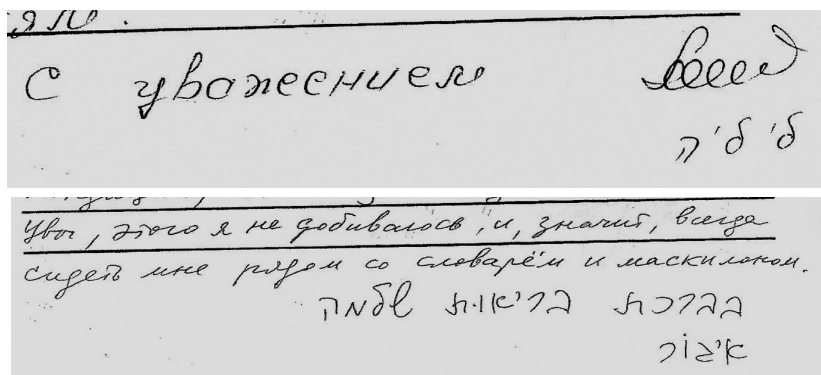
Напрямок єврейського письма — справа наліво, як і в багатьох семітських мовах. Сучасний іврит, відчуває на собі вплив російської, німецької, англійської мови і звичайно арабської мови, будучи мовою багаточисельних мізричних і сефардичних єврейських мігрантів із арабських країн, також і палестинців та ізраїльських євреїв. Таким чином, арабська мова сприяла великий вплив на іврит, особливо це стосується сленгу [1].

Аналізуючи почерки, виконані російською мовою та на івриті, встановлено значні розбіжності загальних ознак, таких як ступеня виробленості, а також розміру та розгону письмових знаків.

Отже, проводячи криміналістичні дослідження, де об'єктом є рукописний запис чи підпис на івриті, слід впершу чергу з'ясувати, якими мовами володіє ймовірний виконавець, оскільки, як вбачається з вищевикладеного, етнічні носії мови іврит значно відрізняються психолінгвістичними особливостями один від одного, тобто важливо знати, з якого ареалу походить ймовірний виконавець. Жіноче письмо на ідіш має свої особливості, що полегшує завдання експерта-почеркознавця

Зображення годинника у Празі (гіматрія)

Зображення зразків почерку

для вирішення ідентифікації особи пишучого. Кожна буква на івриті має своє сакральне значення, тому необхідний ретельний аналіз при вивченні її написання, контекст, у якому вона вживається, звертати увагу на гіматрію.

При наданні порівняльного матеріалу необхідно враховувати наступне: одна і та сама особа може володіти як івритом, так і арабською, російською, англійською чи іншими мовами; рукописні тексти можуть бути написані на івриті, проте букви можуть бути запозичені з різних алфавітів: арабського, кирилиці чи латинського. Також для порівняльного матеріалу на дослідження необхідно відбирати матеріал мовою, якою складений об'єкт дослідження, а також зразки писемного мовлення тих мов, якими володіє ймовірний виконавець.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що експерти-криміналісти повинні по-особливому відноситись до проведення досліджень об'єктів, виконаних на івриті. Це зумовлено тим, що єврейський алфавіт містить в собі ряд специфічних особливостей і для встановлення об'єктивного та повного висновку необхідне значно ширше коло знань. Ставлення та визначення єдиного методичного підходу при дослідженні об'єктів, виконаних на івриті — справа майбутнього і потребує кропіткої роботи. Для досягнення цієї мети, необхідно детально вивчити не лише специфіку алфавіту як сталої системи письмових знаків, але й психолінгвістичні особливості єврейськомовного ареалу.

Список використаної літератури

1. Иврит — русский словарь, с приложением краткого грамматического очерка языка иврит/ [сост. Б. М. Гранде]. — М.: ВКП, 1963. — С. 387—389.

2. *Фалькович Э.М.* Еврейский язык (идиш) / Э.М. Фалькович // Языки народов СССР, т. 1, М., 1966. — 48 с.
3. *Гиляревский Р.С.* Определитель языков мира по письменностям / Р.С. Гиляревский, В.С. Гривнин. — М.: Наука, 1964. — 167 с.
4. Иврит-русский словарь / [сост. Ф.Л. Шапира]. — М., 1963. — 315 с.
5. *Лоукотка Ч.* Еврейская языковедческая традиция. Развитие письма / Ч. Лоукотка. — М.: Наука, 1950. — С. 78–93.
6. *Дешериев Ю.Д.* Закономерности развития и взаимодействия языков в советском обществе / Ю.Д. Дешериев. — М.: Наука, 1966. — 217 с.
7. Еврейское письмо [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.slovar.co.il/pismo.php>
8. Священные буквы иврита [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://hermetism.info>
9. Еврейские языки — иврит, идиш, ладино. — <http://ilgid.ru/culture/ivrit.html>

Резюме

В этой статье рассмотрены особенности иврита, которые могут играть важную роль для проведения судебно-почерковедческой экспертизы: алфавит, особый шрифт письма, гиматрия, диалекты, заимствования из других языков, а также психолингвистические особенности носителей иврита. Даются рекомендации эксперту, какие именно знания и материалы необходимы для проведения исследования, где объектом являются рукописные записи или подписи, выполненные на иврите. Перечисленные факторы должны быть изучены и приняты во внимание экспертами с целью распознавания закономерностей образования идентификационных признаков.

Summary

In this article the features of Hebrew, which may play an important role for the forensic handwriting examination: alphabet, a special type of writing himatriya, dialects, and borrowing from other languages as well as Hebrew speakers psycholinguistic features. The recommendations of experts who is expertise and materials needed for the study, where the object is handwritten records or signatures made in Hebrew. Established ongoing factors should be studied and taken into consideration by experts, in order to recognize patterns of identity formation characteristics.

**Л.В. Свиридова, канд. юрид. наук,
ст. науков. співробітник**

Харківський НДІ судових експертиз

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ВІКУ АВТОРА ТЕКСТУ ДОКУМЕНТА ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглянуто актуальне питання, обумовлене потребами експертної практики, щодо встановлення віку автора документа. Проаналізовано сучасний стан наукових досліджень з питання вікових особливостей людини, можливостей вирішення даного питання в експертній практиці. Визначено подальші шляхи розвитку судово-авторознавчої експертизи з метою підвищення якості експертних висновків.